

Tématu vlivu textu církevněslovanské bible na text staročeské bible, představujícímu část širší otázky vlivu kláštera Na Slovanech (Emauzského kláštera) na český intelektuální život ve 14. a 15. století, se věnovala už řada autorů. Někteří přispěli jednotlivými pozorováními.¹ Soustavnější srovnání podnikli dva badatelé: Josef Vašica a František Václav Mareš. Zatímco Marešovu domněnku o textovém vlivu emauzského církevněslovanského biblického překladu na *Žaltář klementinský*² si necháme pro jinou příležitost,³ chceme se v tomto příspěvku blíže věnovat Vašicovu srovnání církevněslovanského žaltáře a staročeského *Žaltáře kapitulního* (► Obr. 1).

V závěru své recenze Ripplovy edice *Žaltáře kapitulního*⁴ vytkl Vašica, že vydavatel se nedotkl otázky stop staroslověnských vlivů ve staročeském překladu žalmů,

¹ Srov. IZVĚKOV, Jiří: *Zbytky hlaholského písemnictví v Praze*, in: *Časopis Musea Království českého* 79 (1905), s. 60-64, 265-270, zde s. 267-269; VAŠICA, Josef: *Staročeské evangeliáře. Studie průpravná*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1931, passim; KYAS, Vladimír: *První český překlad bible*, Praha: Academia, 1971, s. 40, FREITINGER st., Pavel: *Bible předchůdců Husových*, in: *Křesťanská revue* 54 (1987), s. 153-158, zde s. 156-157; VINTR, Josef: *Lexikalische Einflüsse des Prager glagolitsch-kroatischen Emaus-Klosters im altschechischen Psalter*, in: HOLZER, Georg (ed.): *Croatia – Slavica – Indoeuropaea*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1990, s. 269-274; nověji STANKOVSKA, Petra: *Vzaimootnošenija vostočnoslavjanskoj redakcii Evangelija i staročesškogo perevoda Biblii*, in: *Latopisy Akademii Supraskiej* 6 (2015), s. 19-29, zde s. 21-25; TAŽ: *Zamečanija k obščim elementam neskol'kich drevnečešskich, drevnepolskich, rutenskich i cerkovnoslavjanskich tekstov*, in: CITKO, Lilia (ed.): *Języki ruskie w rozwoju historycznym i kontaktach z polszczyzną*, Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, 2018, s. 233-249, zde s. 243-244; SAENKO, Michail N.: *Praslavjanskije leksemj *pъrsi i grōdъ: semantika i etimologija*, in: *Voprosy jazykogo rodstva* 17 (2019), s. 319-340, zde s. 328-329; VOLEKOVÁ, Kateřina – KREISINGEROVÁ, Hana: *Palaeoslovenisms in the second translation of the Old Czech Psalter*, in: JANYŠKOVÁ, Ilona – KARLÍKOVÁ, Helena – BOČEK, Vít (eds.): *Old Church Slavonic Heritage in Slavonic and Other Languages*, Praha: Lidové noviny, 2021, s. 179-191.

² Srov. MAREŠ, František Václav: *Cyriľometodějská tradice a slavistika*, Praha: Torst, 2000, s. 530-531.

³ Zde snad jen poznamenejme, že tato domněnka je obtížně sluchitelná s obvyklou datací *Žaltáře klementinského*, kladeného do poloviny 14. století – srov. KYAS, Vladimír: *Česká předloha staropolského žaltáře*, Praha: Nakladatelství ČSAV, 1962, s. 12, 14; TÝŽ: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, Praha: Vyšehrad, 1997, s. 33, 50; VINTR, Josef: *Die älteste tschechische Psalterübersetzung. Kritische Edition*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1986, s. 9; TÝŽ: *Bible (staroslověnský překlad, české překlady)*, in: MERHAUT, Luboš (ed.): *Lexikon české literatury*, 4/II, Praha: Academia, 2008, s. 1882-1887, zde s. 1883 –, nebo dokonce už do první poloviny 14. století – srov. PATERA, Adolf (ed.): *Žaltář Klementinský*, Praha: Matice česká 1890, s. V, VII; VAŠICA, Josef: *Eseje a studie ze starší české literatury*, Opava – Šenov u Ostravy: Tilia, 2001, s. 132, 161; *Staročeský slovník. Úvodní stati, soupis pramenů a zkratk*, Praha: Academia, 1968, s. 117 –, zatímco Emauzský klášter byl založen v roce 1347.

⁴ RIPPL, Eugen (ed.): *Der altschechische Kapitelpsalter. Einleitung, Text mit kritischen Anmerkungen, Wörterbuch*, Prag: Taussig & Taussig, 1928.

Bohumil VYKYPĚL
Taťána VYKYPĚLOVÁ

Ústav pro jazyk český
Akademie věd České republiky, v. v. i., Brno

K otázce vlivu církevněslovanského biblického překladu na staročeský *Žaltář kapitulní**

On the influence of the Church Slavonic Bible translation on the Old Czech MS called the Chapter Psalter

The present paper deals with the question of the influence of the Church Slavonic Bible on the Old Czech Chapter Psalter. This influence was posited by the Czech philologist and theologian Josef Vašica (1884-1968). The authors examine his examples and demonstrate that most of them hardly give unambiguous evidence that the translator used the Church Slavonic text.

Keywords: Psalter; Church Slavonic; Old Czech; Bible translations; *Žaltář kapitulní* (Chapter Psalter); Vašica, Josef

Number of characters / words: 22 550 / 3 088

Number of figures: 1

Secondary language(s): Church Slavonic; Latin; Old Czech

* Text vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092. Použili jsme také data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>), podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2018101).

a upozornil na několik míst *Žaltáře kapitulního*, která »přímo volají po novém a důkladném zpracování« této otázky, totiž na taková místa, na nichž se tato památka odlišuje od jiných staročeských žaltářů a naopak vykazuje shodu s překladem církevněslovanským.⁵ Vyslovil pak naději, že »těmito několika příklady, které arci nevyčerpávají veškeré látky«, je dostatečně prokázána důležitost *Žaltáře kapitulního* pro dané téma, a formuloval svou domněnku o vysvětlení dokládané odlišnosti a shody:

»Nejspíše bych viděl v těchto církevně-slovanských korekturách staročeského textu vliv pražského kláštera Emauzského, který pěstil cíle styky s literárními kruhy českými, jak svědčí jednak přepisování českých děl písmem hlaholským, jednak překlady z češtiny do církevní slovanštiny.«

Později Vašica opakuje, že *Žaltář kapitulní* »leckde nahrazuje staré čtení české církevněslovanskou variantou«, a odkazuje přitom na svou recenzi Rippla, i když také připouští, že je potřeba dalších zkoumání.⁶

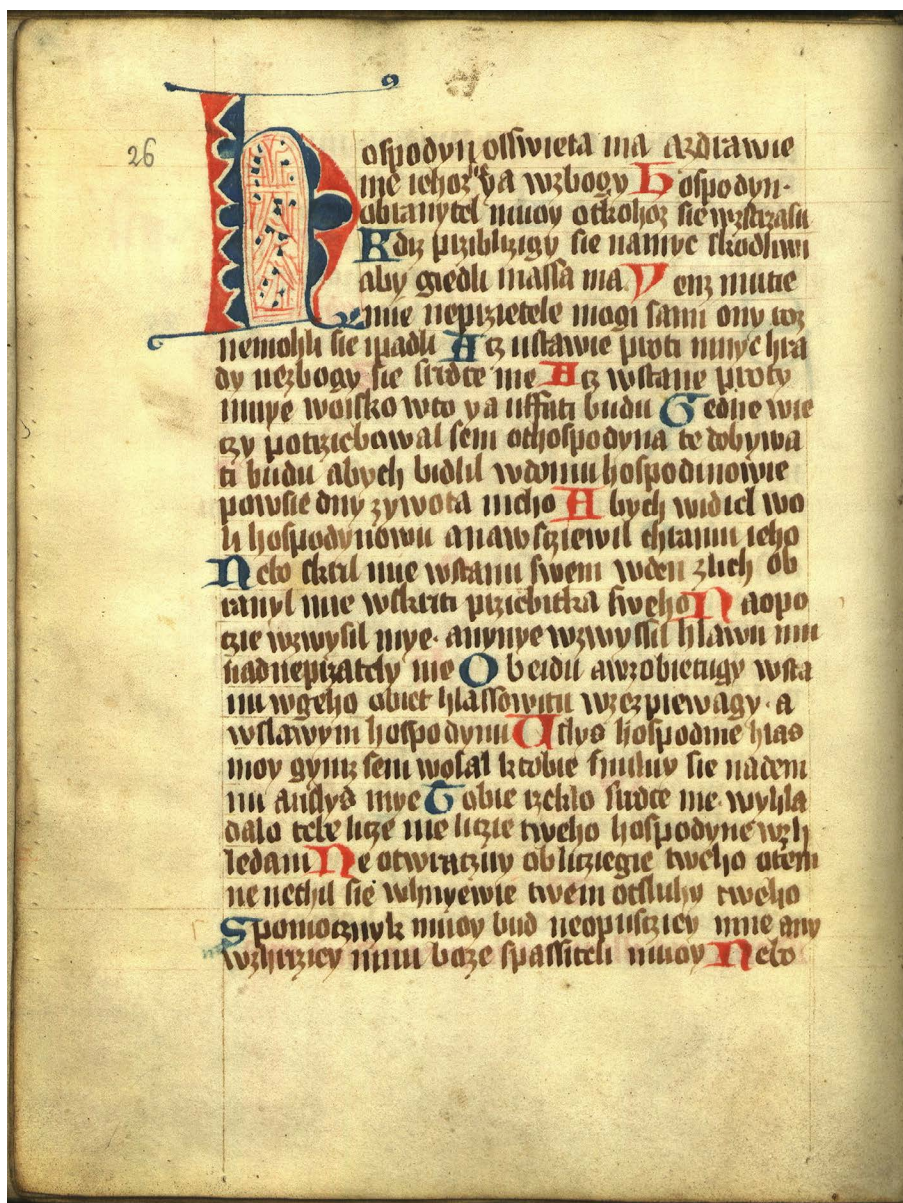
Vašicovy příklady, uvedené ve zmíněné recenzi Ripplovy edice, jsou následující:⁷

- (1) Ps 31,3: »inveteraverunt ossa mea«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »ostaraly sú se kosti mojě (mé)«, *Žaltář klementinský*: »sstaraly sú se kosti mé«
Žaltář kapitulní: »zvetšěly sú kosti mé«
 »oběššašę kosti moę«
- (2) Ps 68,213: »et sustinui«
Žaltář wittenberský: »i tirpěch«, *Žaltář poděbradský*: »čekal sem«, *Žaltář klementinský*: »i strpěl sem«
Žaltář kapitulní: »A ožidal sem«
 »Žьdaachъ«
- (3) Ps 68,243: »obscuratur (oculi eorum)«
Žaltář wittenberský: »otmějte (oči jich)«, *Žaltář poděbradský*: »otemněta«, *Žaltář klementinský*: »temni buďte«
Žaltář kapitulní: »pomračta se oči jich«
 »pomračite se oči ichъ«
- (4) Ps 70,193: »quis similis tibi«
Žaltář wittenberský, *poděbradský* a *klementinský*: »kto roven tobě«
Žaltář kapitulní: »kto podoben k tobě«
 »kto podobenъ tebě«
- (5) Ps 78,123: »in sinu eorum«
Žaltář wittenberský, *poděbradský* a *klementinský*: »v lono jich«
Žaltář kapitulní: »v nadra v jich«
 »въ нѣдра ichъ« (ale jen *Žaltář sinajský*, *Pogodinův* a *boloňský*, srov. výše pozn. 7)
- (6) Ps 101,213: »ut solveret (filios)«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »a zprostil (syny)«, *Žaltář klementinský*: »i rozvázal«
Žaltář kapitulní: »aby rozhřešil«
 »razdrěšiti s(y)ny«
- (7) Ps 104,203: »solvit (eum rex)«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »i zprostil«, *Žaltář klementinský*: »i rozvázal«
Žaltář kapitulní: »i rozhřešil«
 »razdrěši«
- (8) Ps 145,73: »Dominus solvit compeditos«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »Hospodin zproščije (-ščuje) okované«, *Žaltář klementinský*: »rozvazuje svázané«
Žaltář kapitulní: »rozhřešije pútem spaté«
 »g(ospod)ъ řešitъ okovaniję«

⁵ VASICA, Josef: E. Rippf: *Der altschechische Kapite(psalter (Prag 1928))* [recenze], in: *Listy filologické* 57 (1930), s. 402-405, zde s. 404-405.

⁶ Srov. VASICA, *Eseje a studie ze starší české literatury* (↵ pozn. 3), s. 130, 133, 161.

⁷ Církevněslovanský překlad Vašica uvádí podle *Žaltáře Pogodinova* a poznamenává, že »rozumí se, že s ním souhlasí i žaltář Sinajský, Bolognský, Lobkovicův, Pařížský a j.« To ale neplatí, a to právě i v jednom z Vašicových příkladů, totiž Ps 78,12, kde *Žaltáře sinajský*, *Pogodinův* a *boloňský* mají »jadra«, ale *lobkovicý* a *pařížský* »lono«.

Obr. 1:
Žaltář kapitulní,
Praha: Knihovna
Národního muzea,
sign. I E 65, f. 13^v,
začátek 26. žalmu
s iniciálou H

- (9) Ps 103,33: »ponis«
Žaltář wittenberský: »pokládáš«, Žaltář poděbradský: »kladeš«, Žaltář klementinský: »ukládáš«
Žaltář kapitulní: »položiješ«
»polagajei«
- (10a) Ps 103,293: »avertente autem te faciem«
Žaltář wittenberský: »ale ač obrátíš obličej«, Žaltář poděbradský: »ale když odvrátíš obličej«,
Žaltář klementinský: »ale otvracující tě obličej«
Žaltář kapitulní: »ale otvrátíš li ty líce tvé«
»o(тъ)врашѣшу же тебѣ лице«
- (10b) Ps 103,303: »emittes spiritum tuum«
Žaltář wittenberský, poděbradský a klementinský: »vypusti (-st) duch tvój«
Žaltář kapitulní: »vyšli duch tvojoj«
»posleši d(u)chъ tvoji«
- (11) Ps 104,263: »(quem) elegit«
Žaltář wittenberský: »vzvolil«, Žaltář poděbradský: »zvolil«, Žaltář klementinský: »vyvolil«
Žaltář kapitulní: »vybral«
»egože izbra«
- (12) Ps 104,363: »primogenitum«
Žaltář wittenberský: »pirvnie«, Žaltář poděbradský a klementinský: »prvorozenstvie«
Žaltář kapitulní: »prvñěcč«
»прѣвñьчѣ«

- (13) Ps 104,38: »incubuit timor«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »vzpolehl (zp-) strach«, *Žaltář klementinský*: »otpočinula jest bázeň«
Žaltář kapitulní: »vpadl strach«
 »napade strachъ«
- (14) Ps 144,23: »per singulos dies«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »Přese vše dny«, *Žaltář klementinský*: »Po vše dny«
Žaltář kapitulní: »na každé dny«
 »na къздо d(ь)нь«
- (15) Ps 145,83: »Dominus erigit elisos«
Žaltář wittenberský: »Hospodin vzdvihá vyvrácené«, *Žaltář klementinský*: »zpravuje poražené«
Žaltář kapitulní: »vzvodí poražené«, *Žaltář poděbradský*: »zvodí vyražené«
 »g(ospod)ъ възводитъ низъвгъженыє«
- (16) Ps 146,83: »parat terrae pluviam«
Žaltář wittenberský a *poděbradský*: »činí zemi děšč«, *Žaltář klementinský*: »pravuje zemi děšč«
Žaltář kapitulní: »hotuje zemi děšč«
 »gotověštumu zemli dъždъ«
- (17) Ps 147,33: »adipe frumenti satiat te«
Žaltář wittenberský: »tukem žitným nakirmuje tě«, *Žaltář poděbradský*: »tučností obilnú nakrmuje tě«, *Žaltář klementinský*: »jádry obilnýmí nakrmí tě«
Žaltář kapitulní: »tukem pšenice sytí tě«
 »tuka pšenična nasyštao te«

Vašicovy příklady mají co do důkazní síly ve věci vlivu církevněslovanského překladu hodnotu zjevně různou. Zdá se, že většinou máme co činit s alternativním překladem, shodným s překladem církevněslovanským jen náhodou.

Tak (10a) lze vysvětlit tím, že latinskému »facies« odpovídala ve staré češtině dvě slova, totiž »líce« a »obličej«, zatímco v církevní slovanštině jen jedno, totiž »lice«, a proto se někde *Žaltář kapitulní* shoduje, máje »líce« (např. ve Vašicově příkladu), jinde se liší, máje »obličej« (např. v Ps 9,32 nebo 29,8). Názorně toto kolísání vidíme v *Žaltáři poděbradském* v dvojím překladu Ps 94,2, kde na fol. 80^v je »obličej«, zatímco na fol. 154^f je »líce«.⁸

Podobně (14) Ps 144,2 přináší jeden z možných překladů latinského »per singulos dies«, v tomto případě shodný s překladem církevněslovanským, zatímco v Ps 7,12 má *Žaltář kapitulní* jiný překlad, totiž »přes každé dny«, od církevněslovanského odlišný (*Žaltáře sinajský*, *lobkovický*, *pařížský*, *Pogodinův* i *boloňský* mají »na всьjakъ днь«), a naopak *Žaltář wittenberský* (Ps 7,12) má překlad »na každé dny« jako má *Žaltář kapitulní* (Ps 144,2). Kromě toho se můžeme domnívat, že rozdíl v Ps 144,2 mezi *Žaltáři wittenberským*, *poděbradským* a *klementinským*, které mají »vše«, a *Žaltářem kapitulním*, který má »každé«, spočívá na rozdílu mezi latinskou verzí *iuxta Hebraeos*, která má »omni«, a *iuxta LXX*, která má »singulos«.

Příklad (1) s překladem latinského »inveterare« zase reflektuje konkurenci staročeského »starý« a »vetchý« a příslušných jejich derivátů: význam praslovanského *vetъchъ byl původně zřejmě »diachronní«, tedy »letitý, starý v opozici k mladému«, zatímco význam praslovanského *starъ byl původně »synchronní«, tedy »statný, silný, dospělý, starý v opozici k nedospělému či představený v opozici k podřízenému«,⁹ zatímco starší staroslověnština (a v jejích stopách církevní slovanština) tak ještě adjektiva »vetъchъ« a »novъ« více méně rozlišuje, v mladší staré češtině už bylo »vetchý« z »diachronního« významu vytlačováno adjektivem »starý«, stávajíc se zčásti jeho příznakovým synonymem. Konkrétně pak tuto konkurenci vidíme i v *Žaltáři kapitulním*: na Vašicově místě Ps 31,3 je za »inveterare« staročeské »zvetšěti«, jinde (Ps 6,8 17,46) je »sstarati«, zatímco církevněslovanský překlad má všude »obetъšati«. Stejně jako v předchozím příkladu vykazuje parciální, jinak distribuovanou shodu s církevněslovanským textem také *Žaltář wittenberský* (Ps 6,8: »obvetšěti«; Ps 17,46 a 31,3: »ostarati«). Je tak celkem pravděpodobné, že v obou památkách se jedná o pouhou náhodnou shodu s církevněslovanským překladem. K tomu pak ještě přistupuje skutečnost, že ve Vašicově Ps 31,3 má překlad *iuxta Hebraeos* čtení »attrita sunt ossa mea«, s adjektivem »attritus« patrně bližším k staročeskému »vetchý« než k staročeskému »starý«.

⁸ Srov. PATERA, Adolf (ed.): *Žaltář poděbradský*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1899, s. 73, 131.

⁹ Srov. *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, Praha: Academia, 1989-2008 / Brno: Tribun EU, 2010-, s. 875, 1048.

Týž případ jako (14) a (1) jsou (12) a (5), jen navíc se zde parciální, ale jinak distribuovaná shoda s církevněslovanským překladem týká i *Žaltáře poděbradského*.

Ve (12) jde o překlad latinského »primogenitus«: *Žaltář kapitulní* má ve Vašicově Ps 104,36 »prvvenec« shodně s církevněslovanským »прввѣньсь«, ale v Ps 88,28 má »prvorozenec« odlišně od církevněslovanského »прввѣньсь« a *Žaltáře wittenberský* a *poděbradský* mají – na rozdíl od *Žaltáře kapitulního* – v Ps 88,28 »prvenec« shodně s církevněslovanským textem, ale ve Vašicově Ps 104,36 mají »prvně«, resp. »prvorozenství« od církevněslovanského textu odlišně.

V (5) jde o překlad latinského »sinus« staročeským »lono« a »nadra«: *Žaltář kapitulní* má ve Vašicově Ps 78,12 a kromě toho i v Ps 88,51 »nadro« shodně s církevněslovanským »jadra«, ale v Ps 34,13 a 73,11 má »lono« odlišně od církevněslovanského »jadro« a *Žaltáře wittenberský* a *poděbradský* mají – na rozdíl od *Žaltáře kapitulního* – v Ps 73,11 »nadro« shodně s církevněslovanským textem, ale jinde mají »lono« od církevněslovanského textu odlišně. Tyto ekvivalence ovšem platí – jak už bylo naznačeno v úvodu – jen, když za církevněslovanský text bereme ten, který obsahují *Žaltáře sinajský*, *Pogodinův* a *boloňský*. Vezmeme-li text obsažený v *Žaltářích lóbkovickém* a *pařížském*, pak *Žaltář kapitulní* má ve Vašicově Ps 78,12 a v 73,11 čtení odlišné od církevněslovanského (»nadra« vs. »lono«, resp. »lono« vs. »jadra«) a v Ps 88,51 a 34,13 se s církevněslovanským textem shoduje (»nadra« a »jadra«, resp. »lono« a »lono«) a *Žaltáře wittenberský* a *poděbradský* se s církevněslovanským textem shodují v Ps 78,12, 34,13 (»lono« a »lono«) a 73,11 (»nadra« a »jadra«) a odlišují v Ps 88,51 (»lono« vs. »jadra«). Z toho vidíme jednak obecně spíš náhodnou povahu shod a rozdílů, už dotčenou výše, jednak ovšem také nejistotu, s jakým církevněslovanským textem vlastně máme pracovat jako srovnávacím.

Situace s parciální shodou se opakuje u dalších dvou příkladů, jen s tím rozdílem, že tentokrát se zmiňovaná shoda týká také *Žaltáře klementinského*.

V (10b) s latinským »emittere« jsou do variace zapojeny *Žaltáře klementinský* a *wittenberský*. Ve Vašicově příkladu Ps 103,30 a rovněž v Ps 42,3, 143,6 a 143,7 má *Žaltář kapitulní* »vyslati« jako církevněslovanské »poslati«, ale *Žaltáře klementinský* a *wittenberský* mají »vypustiti«; v Ps 109,2 mají *Žaltáře kapitulní* a *klementinský* »vyslati« jako církevněslovanské »poslati«, ale *Žaltář wittenberský* má »vypustiti«. Naopak v Ps 147,4 a 147,7 mají *Žaltáře wittenberský* a *klementinský* »vyslati« jako církevněslovanské »poslati«, ale *Žaltář kapitulní* má »vypustiti«. Konečně v Ps 103,10 se od církevněslovanského »posylati« odlišují všechny tři staročeské žaltáře, užívající »výpúščeti«, příp. »výpuščovati«. Jde jednoduše o střídání synonym »vyslati« a »vypustiti«.

V (16) s překladem latinského »parare« variaci nacházíme jen při srovnání s *Žaltářem klementinským* (Ps 88,5): *Žaltář kapitulní* »hotovati« i *Žaltář klementinský* »přihotovati« shodně s církevněslovanským »ugotovati«; Ps 98,4: *Žaltář klementinský* »přihotovati« shodně s církevněslovanským »ugotovati«, ale *Žaltář kapitulní* odlišně »přichystati«. Navíc *Žaltář kapitulní* na řadě míst, kde má církevněslovanský překlad »ugotoviti« nebo »ugotovati«, překládá latinské »parare« staročeským »připraviti«.¹⁰ Překladatel tak zjevně – podobně jako v předchozím příkladu – střídá synonyma s různou stylistickou hodnotou. Kromě toho se můžeme prozaicky a podobně jako výše ve (14) domnívat, že rozdíl v Ps 146,8 mezi *Žaltáři wittenberským*, *poděbradským* a *klementinským*, které mají »činí«, resp. »pravuje«, a *Žaltářem kapitulním*, který má »hotuje«, spočívá na rozdílu mezi latinskou verzí *iuxta Hebraeos*, která má »praebet«, a *iuxta LXX*, která má »parat«.

Střídání synonym, zmíněné v předchozím odstavci, můžeme vztáhnout také na příklad (11) a překlad latinského »eligere«: to sice ostatní srovnávané žaltáře překládají důsledně jako »vz-/z-/vyvoliti«, zatímco *Žaltář kapitulní* má za »eligere« »vzvoliti« nebo »vybrati«¹¹ stejně jako církevněslovanský překlad má »izbьrati« nebo »izvoliti«, ale výběr v *Žaltáři kapitulním* se přitom neřídí církevněslovanským textem (Ps 24,12, 83,11, 118,30.173: »izvoliti« a »vzvoliti«, Ps 46,5, 64,5, 131,13, 134,4: »izbьrati« a »vybrati«, ale Ps 131,14: »izvoliti« vs. »vybrati«, Ps 32,12, 77,67.68.70: »izbьrati« vs. »vzvoliti«); spíš chtěl překladatel oživit svůj překlad užitím většího množství synonymních výrazů s »vyšším« »vzvoliti« a »nižším« (profánním) »vybrati« (na záměrnou práci tu ostatně ukazuje i to, že užívá důsledně formu s prefixem vz-, zatímco ostatní žaltáře co do prefixu kolísají). Zda alespoň na to, aby vůbec inovátorsky použil slovesa »vybrati«, překladatel připadl inspirován církevněslovanským textem, lze patrně těžko dokázat.

V příkladu (4), tedy volbě »podoben« místo »roven«, můžeme spatřovat jen snahu o adekvátnější překlad latinského »similis«.

Konečně to, že v příkladu (15) zvolil *Žaltář kapitulní* jednu ze systémově daných možností, se naznačuje už Vašicovým odkazem, že týž překlad je i v *Žaltáři poděbradském*.

¹⁰ Srov. RIPPL (ed.), *Der altschlesische Kapitelpsalter* (◀ pozn. 4), s. 196.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 231, 237.

Jinde máme před sebou možná výraz jazykového specifika překladatele.

Tak tomu je, jak se zdá, v příkladu (17). Ve Vašicově *Ps* 147,3 a také v *Ps* 64,14 a 80,17 má sice *Žaltář kapitulní* »pšenice«, shoduje se tak s církevněslovanským textem, který má »рѣшеница«, resp. »рѣшеничьнѣ«, a odlišuje se od ostatních staročeských žaltářů, které mají »žito«, »žitný« nebo »obilný«; zároveň ale *Žaltář kapitulní* lexémy »žito« nebo »obilé« nemá nejen na těchto místech, ale vůbec, což ukazuje na to, že shoda s církevněslovanským překladem není daná kauzálně textovým vlivem, ale typově jazykem autora.

Podobně příklad (2) *Ps* 68,21 můžeme vyložit jako užití patrně stylisticky příznakového (archaického či jinak periferního) »ožidati« pro překlad latinského »sustinere«, přičemž takový překlad nacházíme v *Žaltáři kapitulním* i jinde, a to na místech, kde v církevněslovanském textu není »žydati«, ale »potrѣпѣти« (*Ps* 55,7, 129,4).

V (9) *Ps* 103,3 vyhlíží volba sekundárního imperfektiva »položevati« (»ponere«), obecně řídkého, sice skutečně jako indukovaná církevněslovanským »polagati«, nicméně na jiných místech má *Žaltář kapitulní* obvyklé imperfektivum »pokládati« (*Ps* 32,7, 49,18), ač i na nich je v církevněslovanském textu na příslušných místech »polagati«.

Podobnou dvojnásobnou situaci máme v (13) *Ps* 104,38. Latinské »incumbere« překládají *Žaltáře wittenberský* a *poděbradský* jako »(v)zpolehnúti«, zjevně sledující sémantiku fundujícího slovesa »cubare«, což v menší míře platí i o *Žaltáři klementinském*, kde je »otpočinúti«. Naopak »vpadnúti«, užitě v *Žaltáři kapitulním*, slovtvornou strukturu latinského slova nesleduje, zato se ale nápadně shoduje právě se sémantikou fundujícího slovesa církevněslovanského »napasti«. Nicméně podobný překlad latinského slovesa nacházíme i jinde: »incubuit timor« (*1Mach* 7,18) – *Bible padeřovská*: »napadl«, *Bible pražská*: »připadl«,¹² »incubuit super eos« (*1Mach* 10,49) – *Bible pražská*: »připadl«.¹³ Ovšem nejprozaičtější vysvětlení představuje domněnka, že *Žaltář kapitulní* se na Vašicově místě prostě přidržel variantního čtení: *Psalterium iuxta Hebraeos* má »irruerat terror«, *Psalterium Romanum* »cecidit timor«.

Příklad (3) *Ps* 68,24 přináší staročeské »pomračiti«, které materiál archivu staročeského slovníku Ústavu pro jazyk český AV ČR¹⁴ dokládá už jen dvakrát za latinské »caligare« (*Bible litoměřická*, *Výklad krumlovský*). Nicméně je to sloveso strukturně dobře možné; fundujícím slovem je běžné faktitivum »mračiti« (»činit mračným, temným«), od něhož byla odvozena konkurujícími prefixy řádka perfektiv, některé z nich podobně nehojně doložené jako »pomračiti«: »obmračiti«, »omračiti«, »zamračiti«, »zmračiti«. Domněnka, že volba takového slovesa na dané místo *Žaltáře kapitulního* byla indukována církevněslovanským »pomračiti«, je možná, ale ne nutná.

Nejprůkaznější co do církevněslovanského vlivu se nám zdají příklady (6)-(8). Jak zdůrazňují i Voleková a Kreisingerová,¹⁵ *Žaltář kapitulní* slovesem »rozhrěšiti«, »rozhrěšovati« překládá latinské »solvere«, zatímco v ostatních staročeských památkách je toto slovo doloženo jen v terminologickém významu »rozhrěšit«. Kdybychom úzus *Žaltáře kapitulního* chtěli vysvětlit jako specifikum překladatelova jazyka, v němž se uchoval původní neterminologický význam »rozvázat, uvolnit«, očekávali bychom formu bez *h*, reliktně skutečně doloženou v nejstarších staročeských textech (*Alexandreida*, *Glosy svatořehořské*).¹⁶ Nicméně nejasná zůstává motivace překladatele k takovému sémanticky inovativnímu užití slovesa.

Máme-li krátce shrnout, je z obecného hlediska na Vašicových příkladech vidět, jak nejistý podnik je dokazování textového vlivu. Konkrétně sice jakousi souvislost staročeského a církevněslovanského překladu tušíme, ale o její povaze, tedy zda je daná typově (podobnými možnostmi dvou příbuzných jazyků), nebo geneticky (historickým působením jednoho textu na druhý), si nedovedeme udělat jasnější představu. Pramen této nejistoty pregnantně postihl Karel Janáček, když napsal, že »příbuznost obou jazyků nedovoluje, aby čeština tytéž pojmy překládala vždy jinými slovy než církevní slovanština«.¹⁷ K tomu pak přistupuje ta okolnost, že nemáme žádné pramenné indicie, které by ukazovaly na nějakou spojitost *Žaltáře kapitulního* s Emauzy.

¹² Srov. *Staročeský slovník*, I-IV: na – při, Praha: Academia, 1968-2008, s. v. *obromiti*.

¹³ Srov. *tamtéž*, s. v. *naléci*.

¹⁴ Je uložen v Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze.

¹⁵ Srov. VOLEKOVÁ – KREISINGEROVÁ, *Palaeoslovenisms in the second translation of the Old Czech Psalter* (← pozn. 1), s. 187-188.

¹⁶ Srov. VYKYPĚL, Bohumil – KARLÍKOVÁ, Helena – JANYŠKOVÁ, Ilona – BOČEK, Vit: *Staroslověnské dědictví ve staré češtině*, Praha: Lidové noviny, 2021, s. 112.

¹⁷ Srov. JANÁČEK, Karel: *J. Vašica: Staročeské evangeliáře (Praha 1931)* [recenze], in: *Časopis Matice moravské* 55 (1931), s. 491-509, zde s. 508.